

DAKWAH TANPA SEMPADAN TUAN GURU HAJI ABDUL HADI AWANG DI ERA PANDEMIK COVID-19

Syamimi Amira bt Shamsul Baharin & Najah Nadiah Amran

Abstrak

Pandemik COVID-19 yang melanda seluruh dunia telah menjejaskan pelbagai sektor dan bidang termasuk bidang dakwah. Ketika pandemik COVID-19 berlaku, hampir semua aktiviti terpaksa dihentikan termasuk dakwah secara bersemuka. Dakwah adalah tanggungjawab setiap muslim mukallaf dan merupakan sebahagian daripada Islam. Ianya perlu dilakukan mengikut kesesuaian keadaan, sasaran dakwah, pendekatan dakwah dan sebagainya. Oleh sebab itu, walaupun berlakunya pandemik COVID-19, dakwah masih perlu dilakukan. Namun, pendekatan yang sesuai perlu digunakan untuk menyesuaikan dengan keadaan pandemik yang berlaku. Kertas kerja ini membincangkan transformasi dakwah ketika pandemik COVID-19 salah seorang tokoh ulama, pemimpin dan pendakwah yang terkemuka iaitu Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang. Kajian dilakukan berbentuk analisis dokumen dan pemerhatian bagi mengumpul data utama dan kaedah analisis data dilakukan secara deskriptif. Hasil kajian menunjukkan berlaku transformasi pada pendekatan dakwah beliau kerana dakwah secara atas talian di media sosial telah digunakan secara menyeluruh oleh Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang di era pandemik COVID-19. Beliau menggunakan lima pendekatan berdakwah secara atas talian khususnya di media sosial. Lima pendekatan di media sosial tersebut adalah di aplikasi YouTube, Facebook, Instagram, Telegram dan Twitter.

Pendahuluan

Tahun 2020 merupakan tahun yang sangat mencabar buat seluruh masyarakat di dunia kerana, telah munculnya serangan virus yang dikenali sebagai coronavirus atau COVID-19. COVID-19 ini adalah penyakit berjangkit yang disebabkan oleh strain coronavirus yang baru ditemui, dan ianya juga boleh menyebabkan jangkitan pernafasan pada manusia (WHO 2020). Virus ini boleh mengancam nyawa manusia dan disebabkan kes virus ini telah tersebar ke seluruh dunia dan bilangan angka pesakit yang semakin meningkat akibat terkena jangkitan virus ini maka, berlakunya pandemik COVID-19. Era pandemik COVID-19 ini, telah memberi kesan kepada pelbagai aspek termasuk aspek dakwah. Dakwah tidak boleh dilakukan secara bersemuka kerana masyarakat tidak sewenangnyanya dibenarkan untuk keluar rumah, dan masjid juga ditutup demi menjaga keselamatan dan kesihatan masyarakat. Masyarakat juga tidak dibenarkan untuk menghadiri ceramah atau kuliah kerana aktiviti yang melibatkan jemaah yang berkumpul dalam bilangan yang ramai pada satu tempat adalah dilarang ketika situasi pandemik COVID-19 ini (Kementerian Kesihatan Malaysia 2020). Oleh sebab itu, menjadi keperluan untuk melakukan dakwah secara atas talian ketika pandemik.

Umum ketahui bahawa Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang (TGHH) telah berdakwah dengan pelbagai cara dan ianya termasuk berdakwah melalui media sosial. Dakwah secara atas talian bukanlah satu perkara baru bagi TGHH dan ianya telah dilakukan secara meluas seiring dengan perkembangan teknologi, namun penggunaannya semakin berkembang luas ketika pandemik COVID-19 ini. Kertas kerja ini bertujuan untuk mengkaji transformasi dakwah TGHH secara atas talian dan juga pendekatan dakwah lain yang cenderung digunakan oleh beliau. Selain itu, kepentingan teknologi maklumat kepada dakwah juga akan dibincangkan secara ringkas dalam kertas kerja ini.

DEFINISI DAKWAH DAN TEKNOLOGI MAKLUMAT

Dakwah adalah sebahagian daripada Islam (Najidah 2013). Menurut Ghalwash (1987) pula, dakwah ialah perbuatan menyampaikan mesej secara menyeluruh dan ianya meliputi ilmu tauhid, fiqh dan tasawuf. Seruan dakwah adalah tuntutan yang perlu di laksanakan oleh setiap orang muslim. Dakwah merupakan tugas utama para Nabi dan Rasul. Namun, kini ianya telah diwarisi oleh alim ulama, golongan solihin, para rabbaniyyin, dan termasuk juga kepada seluruh muslim yang mukalaf (Ana Urfiyanti 2015). Firman Allah SWT dalam surah ali-Imran ayat 104:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (١٠٤)

(al-Quran, surah ali-Imran 3:104)

Maksudnya:

"Dan hendaklah ada kalangan kamu yang menyeru kepada kebajikan, dan menyuruh berbuat segala perkara baik, serta melarang daripada segala yang salah. Dan mereka yang demikianlah orang yang berjaya."

Menurut Zulkefli dan S. Salahudin (2012), dakwah bertujuan menyeru dan mengajak manusia ke arah perkara-perkara ma'ruf dan menjauhi perkara-perkara mungkar iaitu, proses mengajak manusia supaya mengamalkan ajaran Islam berpandukan al-Quran al-Hadith. Gerak kerja dakwah harus sentiasa dilakukan dan menjadikannya sebagai sebahagian kehidupan muslim.

Teknologi maklumat pula ditakrifkan sebagai teknologi yang digunakan oleh individu untuk mengumpul data dan menganalisis data menjadi maklumat berguna dan bermakna serta menghasilkan maklumat dalam bentuk yang pelbagai seperti teks, grafik, suara, animasi dan maya (Syed Muhammad Dawilah & Mohd Lufti 2009). Penggunaan teknologi maklumat dalam dakwah menjadikan mesej dakwah itu lebih menarik dan kreatif kerana ianya boleh dihasilkan dalam pelbagai bentuk dan ini sekaligus, boleh menarik minat lebih ramai masyarakat dalam dakwah terutamanya golongan muda dan remaja.

Pada dunia serba moden ini, manusia telah menjadikan teknologi maklumat itu sebahagian daripada hidup mereka (Najidah 2013) kerana ianya dapat membantu dalam menyelesaikan sesuatu masalah, membuka ruang kreativiti, meningkatkan keberkesanan dan kecekapan dalam sesuatu pekerjaan (Yedi Purwanto, et al 2017). Justeru, dengan bantuan teknologi maklumat yang semakin canggih ini, ianya dapat membantu dalam menyebarkan dakwah merentasi sempadan dengan mudah dan pantas. Media dakwah yang seiring dengan perkembangan teknologi itu adalah kepelbagaian media sosial yang menjadi kegemaran majoriti masyarakat seperti facebook, twitter, youtube, instagram dan sebagainya (Faradillah t.t).

Secara ringkasnya, dakwah dan teknologi maklumat mempunyai hubungan yang kuat antara satu sama lain. Hal ini kerana, dakwah dikenali juga sebagai komunikasi dakwah atau komunikasi Islam (Zulkefli & S. Salahudin 2012). Segala bentuk komunikasi atau dakwah tersebut boleh disebarkan atau disampaikan melalui teknologi maklumat dengan mudah dan pantas. Dakwah juga dapat dijalankan dengan lebih efisien dan efektif dengan adanya teknologi maklumat ini (Syed Muhammad Dawilah & Mohd Lutfi 2009).

PENDEKATAN DAKWAH

Dakwah yang berkesan memerlukan kaedah, cara, pendekatan atau strategi penyampaian yang bersesuaian dengan golongan sasaran. Hal ini kerana, hala tuju dakwah adalah untuk membimbing manusia mencapai kesejahteraan di dunia dan akhirat melalui rahmat dan kasih sayang Allah SWT (Ahmad Sharom, Nor Raudhah & Muhammed 2015). Penggunaan pendekatan yang bersesuaian dalam menyampaikan dakwah adalah satu kemestian agar maklumat dakwah itu sampai dan dapat meyakinkan sasarannya serta membantu dalam memberikan hasil yang baru dalam dakwah seseorang (Mohamad 2010).

Setiap pendakwah perlu ada pendekatan atau kaedah dakwah yang bersesuaian dengannya dan sasaran dakwahnya. Seorang pendakwah akan cuba menyusun apa yang hendak disampaikan kepada sasaran dengan cara yang paling terbaik iaitu dengan cara mereka mengambil kaedah yang telah sedia ada atau membina suatu kaedah atau pendekatan yang lebih baik (Tengku Sarina & Faridah 2008). Menurut al-Butty (1997) manhaj atau pendekatan berdakwah perlu diikuti ketika menjalankan kerja-kerja dakwah bagi meyakinkan pemikiran dan diri seseorang. Dr. Ali Jarisyah (1986), juga menyatakan bahawa pendekatan atau kaedah berdakwah adalah perancangan yang perlu ada dalam usaha mencapai matlamat dakwah tersebut.

Surah al-Maidah ayat 48 menyatakan definisi manhaj atau pendekatan adalah sunnah. Ianya adalah penghuraian yang terdapat dalam Tafsir Ibn Kathir. Sunnah

Rasulullah adalah satu pendekatan kerana di dalamnya mengandungi jalan hidup yang jelas (Syed Abdurahman tt).

لِكُنْ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جُأ

(al-Quran, surah al-Maidah 5:48)

Maksudnya:

“Bagi tiap-tiap umat yang ada di antara kamu, Kami jadikan (tetapkan) sesuatu syariat dan jalan agama (yang wajib diikuti oleh masing-masing).”

PENDEKATAN BERDAKWAH TUAN GURU HAJI ABDUL HADI AWANG

Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang (TGHH) telah lama melibatkan diri dalam gerak kerja dakwah. Beliau telah mengaplikasikan pelbagai pendekatan dan kaedah dalam menjayakan dakwah beliau. Kepelbagaian pendekatan ini dilakukan bagi memenuhi keperluan dakwah yang berhadapan dengan pelbagai situasi dan sasaran dakwah (Rohaily & Nor Raudah 2018). Dalam membincangkan pendekatan berdakwah TGHH, pengkaji mendapati terdapat tiga pendekatan utama yang digunakan oleh beliau iaitu pendekatan berdakwah secara penglibatan politik, berdakwah secara bersemuka, dan berdakwah dengan penulisan. Pengkaji mendapati kecenderungan pendekatan berdakwah TGHH pada bahagian penglibatan politik adalah yang utama kerana beliau merupakan seorang ahli politik dan pemimpin yang disegani. Setelah itu, kecenderungan pendekatan berdakwah beliau boleh dilihat pada berdakwah secara bersemuka melalui kuliah dan ceramah dan seterusnya adalah berdakwah dengan penulisan.

1. Pendekatan berdakwah secara penglibatan politik

Politik merupakan bidang yang telah lama diceburi oleh TGHH. Beliau telah mula memupuk minat dalam bidang politik sedari kecil lagi kerana ayah beliau merupakan guru politik pertamanya (Abdul Hadi Awang 2016). Orang yang memberi didikan awal kepada TGHH ketika mula-mula berjinak dalam politik ialah Ustaz Amaluddin Darus. Pada sudut pidato dan kepetahan dalam menyampaikan hujah politik pula, beliau banyak dipengaruhi oleh Dr. Burhanuddin, Dato' Onn, Profesor Zulkifli Mamat, Ustaz Hasan Adli dan Dato' Asri Muda. (Nuur Farhana 2016).

Penglibatan TGHH dalam dunia politik ini adalah salah satu pendekatan dakwah utama beliau kerana dengan berada dalam politik, membantu beliau untuk membawa kefahaman politik Islam kepada masyarakat dan pemimpin Islam yang lain. Beliau banyak membuat pelaksanaan dakwah melalui politik iaitu, melalui gerakan parti Islam yang dipimpin oleh beliau sendiri iaitu Parti Islam SeMalaysia

(PAS). Sumbangan parti gerakan beliau terhadap dakwah Islam sememangnya tidak dinafikan sejajar dengan peranan gerakan parti tersebut sebagai sebuah parti politik Islam.

Matlamat pelaksanaan dakwah oleh TGHH adalah merujuk kepada kesinambungan usaha para nabi dan rasul dalam menyampaikan mesej Islam kepada manusia. Menurut TGHH sendiri, dakwah adalah usaha untuk menegakkan *ad-din* dan mentadbir urusan dunia berlandaskan syariat Islam, justeru usaha dalam melakukan dakwah juga memerlukan kepada kuasa politik untuk mendapatkan kuasa pemerintahan dan sekaligus dapat mendirikan negara. Kuasa politik dan kuasa pemerintahan yang dimiliki akan memastikan syariat Islam dapat dilaksanakan dengan sempurna, melindungi usaha dakwah Islam, dan seterusnya menyebarkan dakwah Islam ke seluruh pelusuk dunia (Abdul Hadi Awang 2013). Oleh sebab itu, TGHH menjadikan penglibatan dalam politik ini sebagai pendekatan dakwah beliau.

Selain itu, gerakan parti yang dipimpin oleh beliau iaitu Parti Islam SeMalaysia (PAS) bukanlah sebuah parti gerakan politik semata-mata, tetapi ianya juga merupakan sebuah badan dakwah dan siasah (Tuan Ibrahim 2013). Dakwah adalah keutamaan PAS dan aktiviti dakwah itu dilakukan sepanjang masa. Itulah perkara yang diterapkan oleh TGHH sebagai pemimpin parti gerakan tersebut bersama-sama dengan ahlinya. Matlamat dan mesej dakwah Islam yang ingin disampaikan dapat didengari oleh pelbagai lapisan masyarakat. Disamping itu, dengan pendekatan dakwah ini, beliau mudah untuk membuat hubungan kerjasama dengan negara-negara Islam lain serta membentuk hubungan diplomatik yang baik dengan mereka. Seterusnya, matlamat untuk mencapai kesatuan dan perpaduan umat Islam itu dapat dibentuk sedikit demi sedikit.

Antara contoh pelaksanaan TGHH dalam dakwah politik Islam bersama dengan gerakan partinya itu adalah memantapkan kepimpinan ulama untuk memastikan pemerintahan dan pentadbiran negara diketuai oleh mereka yang memiliki ilmu pengetahuan dan kefahaman yang jelas terhadap Islam. Selain itu, beliau juga memperkenalkan konsep negara Islam kerana pembentukan sebuah negara Islam adalah satu kewajipan kepada setiap orang Islam bagi memastikan Islam dilaksanakan secara menyeluruh dalam kehidupan manusia (Abdul Hadi Awang 2013).

Di samping itu, TGHH dan PAS juga menekan pengukuhan perpaduan nasional. Menurut Wan Ismail Wan Abdullah, perpaduan adalah suatu aspek yang dituntut di dalam Islam selama mana ianya bertunjangan kepada al-Quran dan al-Hadith serta tidak menggadaikan prinsip-prinsip tertentu di dalam Islam. Kerjasama politik antara Islam dan non-Muslim diadakan serta menjaga hubungan baik sesama mereka. Kerjasama tersebut secara tidak langsung memberi penjelasan kepada seluruh masyarakat mengenai Islam. Islam juga akan dilihat sebagai sebuah agama yang syumul serta bersesuaian dengan fitrah kehidupan manusia.

Selain itu, terdapat juga sektor perkaderan dan pentarbiahan dalam pendekatan dakwah politik Islam ini. PAS mengadakan medium perkaderan dan pentarbiahan ini agar mampu melahirkan pendakwah-pendakwah yang mampu menunjukkan contoh teladan yang baik kepada masyarakat (Abdul Hadi Awang 2013). Di samping itu, dengan tarbiah dapat melahirkan individu yang memiliki pengetahuan Islam dan memahami permasalahan semasa (Abdul Hadi Awang 2013).

Politik atau Siasah memainkan peranan yang penting dalam mengatur urusan umat sejagat dan ianya direalisasikan oleh sesebuah tampok pemerintahan dalam mencapai kesejahteraan pentadbiran (Marziana 2018). Berdakwah secara penglibatan politik adalah pendekatan yang penting dan menjadi keutamaan bagi TGHH.

2. Pendekatan berdakwah secara bersemuka

Ilmu yang bermanfaat merupakan suatu keperluan penting dalam kehidupan manusia. Ilmu juga merupakan satu persiapan kepada mental dan fizikal untuk tubuh seseorang agar dapat mendengar, memahami dan menghayati seruan Allah serta mengamalkannya dalam kehidupan seharian. Ilmu dan pendidikan merupakan satu keperluan kerana ianya dapat merapikan diri, akal dan kerohanian serta mengeluarkan manusia dari kegelapan, ke Gundahan dan khayalan (Alhabib Umar 2015). Oleh itu, melihat kepada kepentingan dan keperluan ilmu tersebut TGHH juga tidak ketinggalan dalam menuntut ilmu sedari kecil lagi. Beliau telah menerima didikan agama sedari kecil (Zahid Mat Dui 2017) melalui ayahnya sendiri dan terus menimba ilmu berkaitan Islam semasa beliau melanjutkan pelajaran di Timur Tengah.

Bidang ilmu yang dipelajari oleh TGHH adalah siasah Syariah. Selain itu, beliau juga turut bertalaqi dengan sheikh-sheikh terkenal di Mesir dan Madinah (Zahid Mat Dui 2017). Beliau banyak mendalami ilmu agama dengan lebih mendalam bersama para guru di Timur Tengah dan setelah tamat pengajian beliau menggunakan ilmu yang dipelajari untuk disebarkan kepada masyarakat di tanah airnya. Oleh sebab itu, apabila beliau pulang ke Malaysia, beliau mengambil alih kuliah tafsir yang diuruskan oleh ayahnya sebelum ini (Zahid Mat Dui 2017) dan menggunakan peluang tersebut untuk berdakwah secara bersemuka dengan masyarakat.

Kuliah tafsir menjadi platform untuk TGHH berdakwah sejurus kembali dari luar negara pada tahun 1976 (Mustaffa 2009). Kelas pengajian tafsir itu merupakan cara atau pendekatan TGHH dalam berdakwah. Ilmu dalam pentafsiran ayat al-Quran yang dipelajari oleh beliau, dikongsikan dan disampaikan kepada masyarakat agar masyarakat tahu dan dapat memahami kandungan ayat al-Quran sekaligus, menjadikan al-Quran itu sebagai panduan hidup. Kepetahannya

berpidato telah memukau hadirin dan jemaah yang mendengar kuliah beliau, disertai dengan kupasan isu yang diselaraskan dengan ilmu Islam yang tersemat kukuh di dada beliau (Riduan Mohamad Nor 2009).

Kuliah tafsir yang dikendalikan oleh TGHH itu, telah mencakupi 30 juzuk al-Quran (Haziyah 2017). Tahun 1996 merupakan khatam tafsir al-Quran buat kali pertama dan menurut Sinar Harian (2016), khatam tafsir al-Quran kali kedua berlaku pada tahun 2016. Khatam tafsiran ayat al-Quran oleh TGHH melalui kuliah tafsirnya itu menunjukkan kesungguhan TGHH dalam berdakwah dan beliau istiqamah dalam melakukan gerak kerja dakwah itu.

Selain kuliah tafsir, TGHH juga menggunakan pendekatan berdakwah secara bersemuka dengan menghadiri jemputan ceramah dan kuliah di tempat-tempat lain juga. Beliau tidak tertumpu di Masjid Rusila sahaja. Beliau telah memberi kuliah atau ceramah agama secara bersemuka di merata tempat termasuk di luar Malaysia. Pada kandungan-kandungan dakwah dan ceramah beliau pula, dapat dilihat bahawa TGHH banyak memberi penekanan berkenaan jemaah dan perpaduan ummah untuk kesatuan umat Islam. Selain itu, isu-isu terkini dan semasa juga turut menjadi kandungan dakwahnya dan ini menunjukkan beliau cakna dengan perkembangan semasa.

Ilmu yang dipelajari oleh TGHH daripada pelbagai sudut seperti siasah, geopolitik, tafsir, pendidikan, akidah dan syariah telah dimanfaatkan sebaiknya oleh TGHH dengan mempraktikkannya dalam berdakwah. Beliau telah berkongsi dan menyebarkan ilmu agama tersebut secara bersemuka dalam kuliah tafsir beliau sendiri dan melalui ceramah atau kuliah-kuliah agama jemputan lain yang beliau hadiri. TGHH menghabiskan sebahagian besar umurnya di medan dakwah dan perjuangan, berbekalkan dengan ilmu yang ada padanya yang telah dipelajari sedari kecil. Walaupun umur TGHH semakin meningkat melepasi enam dekad, namun kesungguhan dan tekad beliau dalam berdakwah sangat mengkagumkan dan perlu dicontohi oleh setiap muslim (Riduan Mohamad Nor 2020).

3. Berdakwah dengan penulisan

Tuan Guru Abdul Hadi Awang (TGHH) turut menggunakan pendekatan berdakwah dengan penulisan secara aktif. TGHH merupakan seorang tokoh ulama dan pemimpin gerakan Islam terkemuka yang telah menghasilkan anggaran sebanyak 108 buah karya yang telah diterbitkan, dan itu tidak termasuk dengan dokumen atau penulisan lain yang masih belum diterbitkan (Mohd Fadli Ghani 2018)

Karya penulisan TGHH telah banyak diterbitkan dan diulang cetak. Karya awal TGHH adalah pada seawal tahun 90-an (Zahid Mat Dui 2017). Karya TGHH berkenaan tafsiran ayat al-Quran diterbitkan dalam siri at-Tibyan. Namun begitu,

dalam siri at-Tibyan itu hanya merangkumi beberapa surah sahaja iaitu surah al-Baqarah, al-Saff, al-Kahf, al-Hujurat, al-Hasyr, Luqman dan al-Fil. Siri at-Tibyan ini telah dicetak dan diterbitkan oleh pelbagai terbitan serta tahun yang berbeza (Haziyah 2017).

Selain daripada siri at-Tibyan yang fokus kepada tafsiran ayat al-Quran dan ilmu tafsir, TGHH juga turut terlibat dalam penulisan lain seperti penulisan berkaitan aqidah, politik islam dan fiqh. Antara karya beliau selain daripada tafsir ayat al-Quran adalah seperti dalam jadual berikut :

Bil.	Tahun	Tajuk	Penerbit
1.	2001	Qazaf: Mangsa Fitnah	Jabatan Penerangan dan Penyelidikan PAS Pusat
2.	2002	Amanat Haji Hadi	Jabatan Penerangan PAS Pusat
3.	2005	Islam: Fikrah, Harakah & Daulah	Dewan Pustaka Fajar
4.	2007	Inilah Akidah Muslim	PTS Publications & Distributors
5.	2008	Beriman kepada Qada' dan Qadar	PTS Publications & Distributors
6.	2009	Islam, Adil untuk semua	PTS Islamika
7.	2011	Politik dan Agama Mengikut Perspektif Islam	Jundi Resources
8.	2012	Islam dan Nasionalisme	Jundi Resources
9.	2012	Aqidah dan Perjuangan	Jundi Resources
10.	2015	Fiqh al-Solah: Bagi Memahami Ibadah Sembahyang (Jawi)	WNS Enterprise, Kuala Terengganu
11.	2019	Bicara ini Demi Perpaduan	Grup Buku Karang kraf

Jadual Karya Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang (Haziyah 2017) (Harakah Daily 2018)

Penulisan daripada TGHH ini, membantu masyarakat untuk memahami Islam dan al-Quran kerana beliau menggunakan bahasa yang mudah difahami dan santai.

Kepelbagaian karya yang diterbitkan dan bermacam-macam isu yang diangkat dalam penulisannya yang berkaitan dengan Islam serta kehidupan muslim, menunjukkan TGHH sangat komited dalam penulisan dan menjadikan penulisan ini sebagai pendekatan dakwah beliau dalam menyampaikan keindahan dan kebenaran Islam kepada masyarakat.

Kandungan penulisan beliau yang pelbagai, menunjukkan TGHH seorang pendakwah yang berilmu daripada pelbagai sudut dan bidang. Pengetahuan beliau dalam bidang agama menjadikan masyarakat atau sasaran dakwah meyakini serta menghormati beliau. Berdakwah dengan penulisan ini antara pendekatan dakwah yang sering diguna oleh TGHH dan sehingga kini beliau masih menghasilkan karya penulisan dan menerbitkan karya-karya terbarunya seperti 'Celupan Jarum Kecil dalam Lautan Ilmu al-Quran' dan 'Islam dan Kebangsaan'.

Karya penulisan TGHH juga bukan sahaja dalam bentuk buku malah, terdapat juga dalam bentuk artikel yang disiarkan dalam akhbar. Penulisan dalam akhbar adalah medan dakwah yang sesuai untuk majoriti masyarakat kerana akhbar adalah ruang bacaan yang sering mendapat tempat dalam kalangan masyarakat. Antara karya penulisan TGHH dalam akhbar adalah seperti dalam jadual berikut :

Bil.	Tahun	Tajuk	Terbitan
1.	1984	Siapa Menganut Ajaran Sesat?	GG Edar
2.	1992	Aqidah dan Kepimpinan	Jabatan Penerangan PAS Pusat
3.	2002	Ketaatan dan Ubudiyah	Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Terengganu
4.	2003	Globalisasi : Pendirian Islam Mengenainya	Urusetia Penerangan Negeri Terengganu
5.	2011	Maqasid Syariah	Dewan Ulama PAS Pusat
6.	2015	Sambutlah Ramadhan dengan sepenuh ketaqwaan	Tidak dinyatakan
7.	Ogos 2015	Menjana Istiqamah	Tidak dinyatakan
8.	2016	Menghayati Politik Matang	Tidak dinyatakan
9.	Julai 2016	Selamatkan Negara Bersama Islam	Tidak dinyatakan
10.	2016	Buta Al-Quran Atau Musuh Islam	Tidak dinyatakan

Jadual Karya Penulisan TGHH dalam Akhbar (Marziana 2018)

TRANSFORMASI PENDEKATAN DAKWAH TUAN GURU HAJI ABDUL HADI AWANG DI ERA PANDEMIK COVID-19

Setelah melihat perbincangan mengenai pendekatan dakwah TGHH, dapat disimpulkan bahawa pendekatan dakwah yang beliau gunakan sesuai digunakan oleh setiap pendakwah yang berkemampuan dan merasakan kaedah tersebut sesuai dengan mereka. Namun begitu, melihat kepada situasi pandemik COVID-19 yang melanda seluruh dunia, pendekatan dakwah yang bersesuaian adalah secara atas talian atau virtual. Pengkaji mendapati bahawa TGHH juga melakukan transformasi dalam pendekatan dakwahnya iaitu dengan menjadikan berdakwah secara atas talian sebagai pendekatan utama berdakwah. Dalam kertas kerja ini akan membincangkan transformasi pendekatan berdakwah TGHH di era pandemik COVID-19.

Dakwah Secara Atas Talian adalah Dakwah Tanpa Sempadan

Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang (TGHH) antara pendakwah yang tidak ketinggalan dalam menggunakan perkembangan teknologi untuk menyampaikan dakwah Islam. TGHH sendiri pernah membuat kenyataan di media sosial beliau bahawa perlunya untuk wujudkan jentera penerangan dakwah yang sistematik diiringi dengan pengetahuan berkaitan perkembangan teknologi maklumat serta pendekatan berhikmah agar maklumat dan mesej dakwah itu boleh sampai kepada sasarannya (Facebook TGHH 2020). Berdasarkan pemerhatian pengkaji, TGHH telah menggunakan media sosial sebagai platform dakwah beliau dalam berdakwah secara atas talian. Beliau menggunakan aplikasi seperti you tube, facebook, twitter, instagram dan telegram dalam menyampaikan dakwah Islam. TGHH mempunyai akaun sendiri bagi setiap aplikasi tersebut dan beliau sering memuatnaik video-video ceramah atau kuliah berkaitan Islam serta tafsiran ayat al-Quran daripada beliau sendiri. Perkara ini menunjukkan bahawa TGHH menggunakan pendekatan dakwah secara atas talian dengan sebaiknya dan pendekatan ini membantu TGHH berdakwah tanpa sempadan.

Gambar akaun media sosial Tuan Guru Abdul Hadi Awang

Dakwah secara atas talian ini telah dilakukan oleh TGHH sebelum pandemik berlaku lagi. Namun begitu, ketika pandemik berlaku pendekatan berdakwah secara atas talian dapat dilihat dengan lebih ketara lagi kerana hanya melalui pendekatan tersebut gerak kerja dakwah akan berterusan malah, mampu untuk disebarkan merentasi sempadan dengan kos yang tidak terlalu tinggi. Transformasi pendekatan dakwah TGHH ini iaitu penggunaan media sosial dalam berdakwah melibatkan beberapa aktiviti dakwah yang dilakukan oleh TGHH. Antara aktiviti dakwah yang dilakukan oleh TGHH dalam media sosial di era pandemik COVID-19 adalah Kuliah Agama melalui Facebook dan YouTube, Penyampaian Bahan Tarbiyah & Informasi Melalui Media Sosial, Usrah Online, dan E-book.

Kuliah Agama melalui Facebook dan YouTube

Pelaksanaan kuliah agama oleh TGHH melibatkan Kuliah Tafsir, Kuliah Dhuha dan Kuliah Jumaat. Pelbagai isu dan topik yang dibincangkan dan dijelaskan oleh TGHH dalam kuliah beliau. Antara topik yang dibawa oleh TGHH dalam kuliah beliau adalah punca luaran perpecahan firqah dalam Islam, akidah Islam dan tafsiran surah al-Baqarah. Setiap topik yang dibincangkan, TGHH akan cuba menghubungkannya dengan isu semasa agar masyarakat cakna akan masyarakat sekeliling mereka dan dapat lebih memahami kandungan mesej dakwah beliau.

Sesi kuliah TGHH secara atas talian kebanyakannya telah ditonton oleh lebih daripada 1000 tontonan. Kuliah yang melibatkan pengajian kitab akan memakan masa yang agak lama berbanding kuliah lain kerana pengkaji mendapati durasi kuliah tersebut secara puratanya adalah tidak lebih daripada 55 minit. Aktiviti dakwah sebegini membantu masyarakat untuk terus mengikuti kuliah agama dan berkongsi ilmu bersama. Maka, mesej Islam itu akan berterusan tersebar hingga ke seluruh dunia.

Gambar kuliah Dhuha Tuan Guru Abdul Hadi Awang

Penyampaian Bahan Tarbiyah & Informasi Melalui Media Sosial

Penggunaan media sosial seperti Telegram, Twitter dan Instagram telah digunakan sebaiknya oleh TGHH dalam berdakwah. Beliau berkongsi informasi dan tazkirah ringkas dalam bentuk gambar atau infografik dalam media sosial tersebut. Cara dan pendekatan beliau ini mudah untuk menarik minat masyarakat khususnya golongan muda dalam menerima dakwah Islam kerana golongan muda adalah golongan yang sering aktif dalam penggunaan media sosial.

Bahan tarbiah dan informasi yang dikongsi oleh TGHH dalam media sosial berbentuk ringkas, santai dan mudah untuk difahami. Pengkaji mendapati, TGHH akan memuat naik bahan dan maklumat dakwah sekurang-kurangnya tiga kali dalam sehari. Antara tazkirah dan mesej dakwah yang disampaikan adalah berkaitan kelebihan bulan Ramadhan, kepentingan perpaduan umat Islam dan isu semasa berkaitan Covid-19. Ketekunan TGHH dalam mengaktifkan ruangan media sosialnya dalam menyampaikan mesej Islam perlu dicontohi kerana ianya bukti bahawa TGHH tidak jemu dalam berdakwah (Marziana 2018). Pelbagai informasi dan juga bahan tarbiah yang melibatkan pelbagai negara Islam dan bidang, menjadi kandungan utama dalam dakwah TGHH ini.

Gambar bahan informasi dakwah Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang di media sosial

Usrah Online

Antara aktiviti dakwah lain di media sosial yang dilakukan oleh Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang (TGHH) adalah Usrah Online. Usrah Online bukanlah aktiviti yang dilakukan setiap hari, namun TGHH menggunakan kaedah ini dalam usaha untuk mendekatkan diri dengan masyarakat khususnya anak-anak muda dan berkongsi ilmu dengan mereka.

TGHH mengadakan usrah ini bersama dengan pelajar-pelajar yang berada di luar negara. Selain itu, beliau juga turut mengadakan usrah ini secara umum iaitu boleh ditonton secara langsung di saluran Facebook dan Youtube TGHH sendiri. Pelbagai topik yang dibincangkan dalam usrah tersebut dan antaranya adalah isu Palestin, Lailatul Qadar, penurunan al-Quran dan maqasid al-Syariah dalam menangani wabak COVID-19. Kajian mendapati bahawa TGHH akan mengadakan usrah online ini pada waktu malam, iaitu selepas waktu solat Isyak dan usrah dijalankan dengan santai agar mudah untuk masyarakat memahami kandungan usrah tersebut. Usrah Online yang diberi nama 'Usrah Online bersama Ayah Chik' ini telah dilakukan sejak awal era pandemik COVID-19 di Malaysia lagi iaitu pada pertengahan bulan Mac. Melakukan Usrah Online di media sosial menunjukkan bahawa TGHH memanfaatkan sebaiknya kemudahan teknologi seperti media sosial dalam meneruskan gerak kerja dakwah dan peluang ini juga digunakan untuk berhubung dengan masyarakat.

Gambar Usrah Online Bersama Ayah Chik di rangkaian Media Sosial

E-book

Penghasilan e-book ketika pandemik COVID-19, merupakan satu pendekatan dakwah secara atas talian yang digunakan oleh TGHH juga kerana kaedah ini juga mampu disampaikan merentasi sempadan. E-book mudah disimpan, dibaca dan tidak memerlukan kos penerbitan dan percetakan yang tinggi. Ketika COVID-19 melanda dunia ini, kesukaran untuk keluar rumah dan bebas melakukan aktiviti di luar menjadikan e-book satu platform penulisan dakwah yang bagus untuk dikongsikan bersama masyarakat.

Harga bagi e-book tersebut juga sangat berpatutan dan mampu milik. Terdapat juga e-book yang diberi secara percuma sahaja. Hal ini menunjukkan bahawa TGHH menggunakan pendekatan di media sosial ini bukan untuk mengaut keuntungan namun ianya adalah untuk menyampaikan dakwah Islam dan berkongsi ilmu Islam dengan masyarakat. Cara penyampaian dalam e-book TGHH

juga adalah ringkas dan mudah untuk difahami. Topik bagi e-book tersebut pula adalah pelbagai dan antaranya adalah 'Ramadhan al-Mubarak: Kedatangan yang dinantikan' dan 'COVID-19: Perspektif Maqasid al-Syariah'. Kepelbagaian topik dan isu bagi e-book tersebut memberi peluang kepada masyarakat untuk memperoleh pengetahuan berkaitan agama Islam dan ianya sekali gus menunjukkan bahawa TGHH seorang ulama yang berilmu dalam pelbagai bidang. E-book yang dihasilkan membantu dalam menjalankan aktiviti dakwah Islam kerana TGHH dapat menyebarkan mesej Islam dalam e-book yang dihasilkan malah, mampu untuk menyebarkannya merentasi sempadan.

Gambar E-Book Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang

Kesimpulan

Akhir kertas kerja ini, kajian dapati TGHH menggunakan lima pendekatan berdakwah secara atas talian khususnya di media sosial. Lima pendekatan di media sosial tersebut adalah di aplikasi YouTube, Facebook, Instagram, Telegram dan Twitter. Antara aktiviti dakwah yang dilakukan secara atas talian pula adalah Kuliah Agama melalui Facebook dan YouTube, Penyampaian Bahan Tarbiyah & Informasi Melalui Media Sosial, Usrah Online, dan E-book. Ianya dilaksanakan bersesuaian mengikut keadaan dan sasaran dakwahnya. Selain itu, pendekatan dakwah TGHH selain daripada secara atas talian juga turut dilihat dalam kertas kerja ini dan hasil kajian menunjukkan kecenderungan utama pendekatan dakwah TGHH adalah berdakwah secara penglibatan politik. Seterusnya, berdakwah secara bersemuka dan diikuti dengan berdakwah dengan penulisan. Kemudahan teknologi maklumat yang ada kini, ditambah dengan bilangan pengikut yang ramai di media sosial telah digunakan sebaiknya oleh TGHH dalam menyampaikan dakwah Islam kepada masyarakat khususnya di era pandemik COVID-19 yang melanda seluruh negara. Beliau tergolong dalam kalangan ulama yang memainkan peranan yang aktif dalam mendidik sesebuah masyarakat agar menjadi masyarakat berilmu, beramal dengan ilmu dan menyebarkan ilmu,

memupuk masyarakat mengambil Islam sebagai ad-Din (cara hidup) dan berdaya saing (Marziana 2018). Oleh itu, TGHH tidak pernah lelah dalam berdakwah walaupun di era pandemik COVID-19 kerana hasil kajian mendapati TGHH telah menggunakan secara menyeluruh pendekatan berdakwah secara atas talian sebagai transformasi pendekatan dakwah beliau. Dakwah secara atas talian ketika pandemik merupakan pendekatan dan kaedah yang sangat sesuai digunakan kerana cara ini dapat menghubungkan manusia dan mampu merentasi sempadan dengan cepat dan mudah. Kajian terhadap pendekatan dakwah TGHH ini dapat memberi pengetahuan kepada pendakwah lain dalam mengaplikasikannya dan boleh dijadikan rujukan serta inspirasi daripada ketokohan dan sumbangan TGHH dalam dakwah dan ilmu Islam.

Rujukan

al-Quran al-karim

Abdul Hadi Awang. <https://www.facebook.com/abdulhadiawang/>

Abdul Hadi Awang. <https://www.youtube.com/c/AbdulHadiAwangOfficial>.

Abdul Hadi Awang. Telegram Channel

Abdul Hadi Awang. [@abdulhadiawang](https://twitter.com/abdulhadiawang?lang=en).
<https://twitter.com/abdulhadiawang?lang=en>

Abdul Hadi Awang. [@abdulhadi_awang](https://www.instagram.com/abdulhadi_awang).
[instagram.com/abdulhadi_awang](https://www.instagram.com/abdulhadi_awang).

al-Bayanuni Abu al-Fath. 2010. *Madkhal ila 'Ilmi Da'wah*. Lebanon: Dar Risalah Alamiyah.

al-Butty Muhammad Said Ramadan 1997. *Rahsia Dakwah Yang Berkesan*. Terj: Mohd Sofwan Amirullah & Mhd Royhan Hasbullah. Selangor: Pustaka Ilmi.

al-Habib 'Omar. 2015. *Akhlak Kami*. Terj: Sekumpulan Asatizah Tempatan (Singapura). Singapura: Hands Learning and Development Services.

Ana Urfiyanti. 2015. *Konsep dakwah 'Aid al-Qarni dalam pembinaan pemuda Islam*. Tesis sarjana Universitas Muhammadiyah Surakarta.

Dr. Ali Jarisyah. 1986. *Manahij at-Da'wah Wa Asalibuh*, Dar al-Wafa' Mesir.

Faradillah. tt. *Penerimaan Media Sosial sebagai Medium Dakwah dalam kalangan Mahasiswa KUIS*. Jabatan Komunikasi, Fakulti Pengurusan dan Muamalah, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Malaysia

Ghalwash Ahmad. 1987. *al-Da'wah Islamiyah Usuliha Wa Wasailuha*. Kaherah: Dar Kitab al-Misra.

Haziyah Hussin. 2010a. Temu bual bersama Tuan Guru Dato' Hj Abdul Hadi Awang pada 30 Mac 2010 dalam Haziyah Hussin. 2014. *Al-Manhaj al-Haraki fi Tafsir al-Syaykh Sa'id Hawwa Dirasah Tahliliyyah*. Unpublished PhD. Thesis. International Islamic University Malaysia.

- Haziyah Hussin. 2017. *Sumbangan Tuan Guru Dato' Seri Haji Abdul Hadi Awang dalam Peradaban Tafsir di Malaysia*. Persidangan Antarabangsa Islam dan Tokoh.
- Marziana bt Othman@Osman. 2018. *Sumbangan Pemikiran Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang Terhadap Pembangunan Politik Kontemporari Di Malaysia*. Latihan Ilmiah Ijazah Sarjana Muda Dengan Kepujian. Fakulti Pengajian Islam. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia
- Mohamad Abu Bakar Abdul Rahman. 2010. *Metodologi Dakwah Rasulullah SAW. Di Peringkat Permulaan Di Mekah: Aplikasinya Di Singapura*. Universiti Malaya. Tesis Sarjana Jabatan Dakwah dan Pembangunan Insan Akademi Pengajian Islam.
- Mohd Fadli Ghani. 2018. *Koleksi Karya Tuan Guru Abdul Hadi*. harakahdaily.net. November. <https://harakahdaily.net/index.php/2018/11/01/koleksi-karya-tuan-guru-abdul-hadi/>
- Najidah Zakariya, and Abu Dardaa Mohamad. 2013. *Media sebagai wasilah dakwah*. Al-Hikmah, 5. pp. 92-99.
- Riduan Mohamad Nor. 2009. *Abdul Hadi Awang: Murabbi, Ideologi, Pemimpin*. Selangor: Jundi Resources.
- Rohaily@Abd Rahman Abd Hamid & Nor Raudah Hj Siren. 2018. *Manhaj Dakwah Nabi Ibrahim a.s Menurut al-Quran dan Aplikasinya dalam Dakwah Masa Kini*. Jurnal Usuluddin. 46(1).
- Syed Muhammad Dawilah al-Idrus & Mohd Lufti Solehan. 2009. *Peranan ICT dalam Penyebaran Dakwah dalam Era Globalisasi*. Seminar Kebangsaan Dakwah Islamiah di IPT dan Komuniti. Universiti Tun Hussein Onn Malaysia.
- Tengku Sarina Aini Tengku Kasim & Faridah Binti Che Husain 2008. *Pendekatan individu dalam oengajaran Pendidikan Islam Sebagai Wahana Melahirkan Modal Insan Bertamadun*. Jurnal Usuluddin.
- Yedi Purwanto, Muhamad Taufik & Asep Wawan Jatnika. 2017. *Peran Teknologi Informasi dalam Perkembangan Dakwah Mahasiswa*. Jurnal Socioteknologi. Vol 16. No 1.
- Zahid bin Mat Dui. 2017. *Karakteristik Tafsir Kontemporari di Malaysia (Studi Tafsir al-Tibyan Karya Tuan Guru Haji Hadi Awang)*. Skripsi Sarjana Fakultas Ushuluddin. Raden Intan Lampung: Universitas Agama Islam Negeri
- [www.who.int/malaysia/emergencies/coronavirus-disease-\(Covid-19\)-in-malaysia](http://www.who.int/malaysia/emergencies/coronavirus-disease-(Covid-19)-in-malaysia)

Penulis:

Syamimi Amira bt Shamsul Baharin
p101638@siswa.ukm.edu.my

Najah Nadiyah Amran
najah@ukm.edu.my